

OB IZIDU KOCIJANOVIH RAZPRAV O SLOVENSKI KNJIŽEVNOSTI

Gregor Kocijan: *Razgledi po slovenski književnosti: literarnovedne razprave*. Ljubljana: Debora, 2001. 271 str.

Knjiga Gregorja Kocijana *Razgledi po slovenski književnosti* vsebuje raznovrstne strokovno-znanstvene razprave, ki so večinoma nastale po letu 1995 kot spremne besede h knjigam domačih avtorjev ali pa kot prispevki v zbornikih ali revijah. Literarnozgodovinske razprave Gregorja Kocijana so zanimive v metodološkem in vsebinskem smislu. Metodološko namreč Kocijan sinergično združuje biografsko, bibliografsko in interpretativno metodo, kar nadgradi še z oblikovno analizo ter z odzivom kritike na delo obravnavanega avtorja. Kocijan se nagiba k empiričnemu pristopu in ne pristaja na vnaprej postavljene teze. Predstavnikov ne deli po časovnih obdobjih na pomembne in drugorazredne, temveč pri raziskovanju upošteva vse znane predstavnike, s čimer pojasni vzročno-posledične odnose med kanoniziranimi in trivialnimi avtorji ter prikaže podobnosti in razlike med njimi.

Prva razprava, *Prešeren v očeh sodobnikov*, razkriva, da je bil naš največji pesnik še v času svojega življenja precej bolj priljubljen, kot je dolgo časa veljalo. Avtor je primerjal več kot 131 izjav o Prešernu (število izjav pozna edino G. Kocijan) in jih razvrstil na naklonjene, nenaklonjene in nejasne. Ni se že vnaprej odločil za ožjo skupino izjav, saj bi tak pristop ne prikazal splošnega in dejanskega stanja; iz analize je Kocijan ugotovil, da je v vseh družbenih krogih prevladovala naklonjenost do Prešerna in da je bil tudi splošno priljubljen; nenaklonjenih ljudi je bilo največ v Kopitarjevem krogu, nekaj v uradniških krogih ter med profesorji.

V drugi razpravi je Kocijan preučil razvoj slovenskega pesništva po Prešernu. Pesništvo druge polovice 19. stoletja je označil za množično. Levstika, Jenka, Stritarja, Gregorčiča, Aškerca in Gestrina je predstavil kronološko (od prvih objav in začetnih pesniških zbirk do konca ustvarjanja); njihove pesmi obravnavata tematsko, časovnostilno, oblikovno in v smislu inovacije. Pomembna dela je označil za prelomna in predstavil odziv kritike ter druge javnosti.

Naslednja razprava, *Od romantične k realistični baladi*, prikaže razvoj te literarne vrste do slovenske moderne. Gregor Kocijan najprej poda definicijo balade, izhajajoč iz različnih literarno-teoretičnih virov, nato z bibliografskimi, literarnozgodovinskimi in literarnoteoretičnimi spoznanji utemeljuje razvoj balade ter upošteva vplive avtorjev in različnih poetik. Študija temelji na natančnih bibliografskih dejstvih (zato so zajeti tudi manj znani avtorji ter celo neobjavljena dela), prav tako na analizi sloga, verzov in literarnoteoretičnih vplivov. Razvoj balade je prikazan od romantične (včasih tudi predromantične) do realistične skozi avtorske opuse vidnih ustvarjalcev (Prešeren, Levstik, Stritar, Jenko, Gregorčič, Gestrin in Aškerc) ter tistih manj znanih (Svetličič, Valjavec, Vilhar, Pagliaruzzi; Medved, Hričar, Funtek), ki so sooblikovali razvoj realistične balade. Kocijan, upoštevajoč spoznanja verzologov in literarnih zgodovinarjev, celoviteje predstavi razvoj balade pri Prešernu in povzame najpogosteje motive, teme in verzne oblike Prešernovih balad. Tematsko, motivno, oblikovno in literarnostilno je Kocijan primerjal balade Levstika, Jenka, Stritarja in Gregorčiča ter pri njih prikazal navezanost na Prešernovo literaturo in počasen premik k poromantičnim značilnostim modela slovenske balade. Pri prvem tipu balade druge polovice 19. stoletja prevladujejo objektivizacija, epičnost in tendenčnost, kar je povzročilo izgubo romantičnih in predromantičnih motivov. Glavni predstavnik tega tipa je Aškerc, ki je naštetim lastnostim dodal dramatizacijo zgradbe (kratkost pesmi, dialog, stopnjevanje dogajanja), postopnost tesnobnega vzdušja in balado spremenil v epsko literarno vrsto; ob bok Aškerčevi epski baladi je Kocijan postavil Gestrinove izrazito lirske balade, ki so napovedovale prihodnje časovnostilno obdobje slovenske moderne in so izrazito lirične.

Janko Kersnik je predstavljen kot pisatelj brdsko-lukoviškega področja in kot feljtonist. V prispevku *Po duši svetovljan, po srcu Brdčan* je Kocijan prikazal Kersnikovo življenjsko pot in navezanost na domače okolje. Večino svojih literarnih del je Kersnik umestil v štirikotnik Men-

geš–Lukovica–Moravška dolina–Črni graben. Literarna dogajališča Kersnikovih del so prepoznavna v resničnosti, kar Kocijan dokazuje s citati ter z opisi pokrajin in stavb. Kersnik je po mnenju Gregorja Kocijana pomembno vplival tudi na razvoj in utrditev podlistkarstva pri nas v oblikovnem in vsebinskem smislu. V razpravi *Janko Kersnik kot feljtonist* izvemo, da je bilo Kersnikovo pisanje aktualno v političnem, družbenem in kulturnem smislu. Natančna predstavitev feljtonov v vsebinski, oblikovni in idejni plati (ter odziv nanje) potrjuje avtorjevo tezo, kako je bilo to pisanje pomembno za razvoj Kersnikove pisateljske žilice, saj je ob določenih temah prestopil mejo publicističnega besedila; prav tako je Kersnik kot feljtonist pomembno vplival na priljubljenost in odmevnost te publicistične vrste, kakor tudi na aktualizacijo družbenopolitičnih dogodkov.

Podobno kot pri Kersniku je Gregor Kocijan preučeval pripovedno topografijo v delih Ivana Cankarja. Avtor je razpravo *Cankarjev prostorski trikotnik* opremil s številnimi citati, z biografiskimi in bibliografskimi dejstvi, s čimer tezo iz naslova dodatno potrdi. Presenetljivo je, da je kljub deepizaciji, spremembi literarnih stilov (k novi romantiki, simbolizmu in impresionizmu) ter kljub subjektivizirani predelavi resničnosti mogoče najti toliko oprijemljivih pripovednih toposov. Razprava jasno pokaže, da so imeli Dunaj, Vrhnika in Ljubljana bistveno večji vpliv na življenje in delo Ivana Cankarja, čeprav je podoba teh krajev subjektivna in cankarjansko predragačena, na prvi pogled skoraj neprepoznavna. Gregor Kocijan je raziskovalec in poznavalec kratke pripovedne proze od začetkov do danes. Zato je Cankarjev inovativni model kratke pripovedne proze predstavljen kronološko in razvojno ob urejenih bibliografskih podatkih. Povzemo nam razprava približa prelomnico Cankarjevega ustvarjanja okrog leta 1899, ko se je Cankar od tradicije kratke pripovedne proze oddalil s pomočjo lirizacije in ritmizacije proze, fragmentarne zgradbe, meditativnosti, simbolov in razpoloženskih vrvkov. Kocijan je zgoščeno predstavil več kot sto kratkih pripovednih del, ki jih je obravnaval vsebinsko, motivno, idejno in slogovno. Svojstveni Cankarjev slog je povzročil precejšen odmik od tradicije, a je hkrati napovedal še več sprememb v prihodnosti (zadnja zbirka kratke proze se po Kocijanovem mnenju približuje ekspresionizmu).

V premišljevanju o Cankarjevem Kurentu je Kocijan povzel, da je Kurent primer Cankarjevega artizma, ki odseva vsebinske, stilne in idejne posebnosti njegovega pripovedništva. Svoje teze sproti utemeljuje ob primerih ter obdela povest z vidika izvora, pomena, zgradbe, simbolike, ritma, z vidika razvoja pisateljevega ustvarjanja in kritičkega odziva. Kurenta je poimenoval brevir Cankarjevega pripovednega ustvarjanja.

Zadnji razpravi predstavljata dela Iva Šorlija in Andreja Budala, ki so po Kocijanovi presoji v literarni zgodovini preveč prezrta. Ob analizi Budalovega književnega ustvarjanja je Kocijan zapisal, da je bila večina njegovih del namenjena širši javnosti in zato estetsko manj zahtevna, čeprav nikoli moralizatorska. Med imenitnejša besedila uvršča Kocijan povest Križev pot Petra Kupljenika, ki bi jo morala literarna zgodovina uvrstiti med literarno pomembne dosežke domače književnosti. Iva Šorlija je predstavil kot pripovednika, ki je ustvarjal zelo raznoliko: upovedoval je meščansko in kmečko okolje, veliko se je ukvarjal z vrednotami in medeloveškimi odnosi ter pripovedim puščal odprte konce. Po Kocijanovem mnenju bi bilo treba izdati vsaj zbirko Šorlijevih kratkih pripovedi.

Razgledi po slovenski književnosti so vzor sistematičnega in gradivsko podprtega znanstvenega raziskovanja.

Aleksandra Belšak
Srednja trgovska šola v Ljubljani